

RECENZJE, OMÓWIENIA, NOTY

Region v nás, my v regionu

The Region in Us, Us in the Region

JINDŘIŠKA SVOBODOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4304-7090>
E-mail: jindriska.svobodova@upol.cz

Autorský kolektiv katedry českého jazyka a literatury Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni vydává během posledních pěti let již pátou monografii, tentokrát tematicky spojenou s plzeňským regionem; dvacet jedna převážně domácích autorek a autorů, již se na vzniku monografie podíleli, tak má blízký vztah k této oblasti, vnímané nejen geograficky a sociologicky, ale také kulturně a historicky jako nositele společné tradice.

Dílčí kapitoly jsou rozděleny do tří oddílů *Regionální řečová identita*, *Region ve výuce jazyka a literatury* a *Region ve vybraných dílech literárních tvůrců*, pozornost je v nich přitom věnována tématům jazykovým, literárním i v širším smyslu kulturním.

¹ Čechová, M., Chýlová, H. (eds.). 2025. *Region v nás, my v regionu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 382 s., ISBN: 978-80-261-1299-0.

Do prvního oddílu editorky zařadily šest studií věnovaných nářečným a obecně českým rysům regionální mluvy, zejména pak regionálním osobním a místopisným jménům. Druhá nejrozsáhlejší část obsahuje studie zaměřené na didaktiku českého jazyka a literatury; také tentokrát se jedná o příspěvky spojené s činností plzeňské alma mater, a to buď věnované lingvistické reflexi původních studentských prací či aktivit nejmladších bohemistů na seminářích, anebo přesahující hranice akademického světa, zaměřené na regionální témata ve výuce na základních školách, případně nižších stupních víceletých gymnázií. Pět synchronně zaměřených studií zařazených do posledního oddílu reflektuje obraz regionu v literárních a publicistických textech.

Vzhledem k převažující pracovní orientaci katedry, ale také s ohledem na vlastní odborný zájem se v další části svého příspěvku zaměřím na studie druhého „didaktického“ oddílu.

Editorky postupovaly při řazení příspěvků i v rámci tohoto oddílu promyšleně a metodicky a do úvodní části zařadily studie spojené s prací na domovské katedře reflektující úroveň akademického psaní na ZČU, zařazení regionálních prvků do práce na seminářích, případně studentské povědomí o vybraných morfosyntaktických jevech.

Jana Vaňková zúžila v příspěvku *Dodržování norem odborného funkčního stylu v kvalifikačních pracích studentů ZČU* předmět výzkumu na vybrané jevy syntaktické výstavby textu (konkrétně na spojovací prostředky uvnitř souvětí, kondenzaci textu a možnosti jejího vyjadřování a textovou soudržnost) a jeho stylizace. Pozitivně hodnotím fakt, že autorka si jako předmět analýzy vybrala bakalářské kvalifikační práce obhájené v roce 2022 na pěti fakultách Západočeské univerzity, a díky této okolnosti eliminovala riziko zkreslení výsledků vlivem oborového zaměření autorů textů. V úvodu příspěvku Jana Vaňková stanovila jasná kritéria výzkumu a s odkazem na starší práci věnovanou produkci odborných textů (Čmejrková a kol. 1999. *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda) také vysvětlila motivaci pro jeho realizaci. Jevy, jimž se věnuje, pokládám na základě vlastní zkušenosti s vedením i oponováním tohoto typu textů za vhodně vybrané, ilustrují totiž časté „bolesti“ prací vznikajících „na prahu vědy“. K nim patří např. vysoká frekvence nepravých vedlejších vět; autorka si uvědomuje fakt, že tento typ souvětí konstrukcí může být užít jako nástroj textové kondenzace, v nadbytečném a často nefunkčním užítí již ale nepravé vedlejší věty přestávají být vhodné a snižují syntaktickou i stylizační úroveň celé práce. Pozornost pak věnuje dvěma množinám frekventovaných spojovacích prostředků, konkrétně relativům *přičemž* (*načež*, *což*, *čehož*, *čemuž*, ...), případně *který* a vztažným příslovcím *kde/kdy*.

Zajímavým podnětem pro nácvik a průpravu akademického psaní je také nedostatečné vyjadřování textové soudržnosti, případně nenáležité navazování a nevhodný slovosled. Zmiňovány jsou i obvyklé syntaktické chyby, jako anakolut či konta-

minace vazeb, za důležité považují také uvádění příkladů výrazových prostředků, jež jsou v rámci akademické komunikace užity neadekvátně. Mezi nedostatečně zvládnuté oblasti českého pravopisu Vaňková řadí kladení interpunkční čárky a na dokladovém materiálu ukazuje nejčastější typy interpunkčních chyb. Kapitulu Jany Vaňkové hodnotím jako velmi vhodný zdroj inspirace pro práci se studenty na hodinách akademického psaní, také ilustrativní příklady, jež jsou vždy vhodně vybrány, mohou posloužit jako adekvátní didaktický materiál. Text by mohl být doplněn ještě o autorčiny komentáře osvětlující pozadí vzniku těchto chyb a okolnosti jejich výskytu.

Podstatu a potřebnost výuky založené na regionálním principu demonstruje v příspěvku *Reflexe seminárních aktivit s regionálními prvky ve výuce mluveného projevu studentů učitelství* Jitka Málková. Její výzkum je založen na analýze výsledků práce na dvou vybraných seminářích věnovaných kultuře mluveného projevu budoucích učitelů. Zařazení regionálních témat do výuky je doporučeno v rámcovém vzdělávacím programu, neboť napomáhá při propojení vzdělání s reálným životem a ve zvládnutí životních situací. Jitka Málková chtěla ukázat především motivační a formativní potenciál, který aktivity s regionálními prvky mají. Portfolio studentských činností na vybraných předmětech tak doplnila ještě o další aktivity, v jejichž rámci si studenti měli připravit simulace učitelských výstupů představujících libovolnou památku plzeňského regionu, libovolnou historickou událost, případně legendu nebo pověst a nacvičit výrazné čtení vybrané pohádky v chodském nářečí.

Potřebnost a přínos vybraných aktivit pak Malková ověřovala v dotazníkovém šetření, jehož se zúčastnili studenti zapsaní v rámci prezenčního studia na výše zmíněných seminářích. Výsledky ukázaly, že zařazení regionálně orientovaných aktivit do výuky studenti hodnotili jako přínosné a obohacující. Účastníci výzkumu oceňovali zvýšenou motivaci při získávání nových poznatků a uvědomovali si, že zájem žáků při výuce se prohloubí, pokud se reálné prostředí propojí se skutečnými lidskými osudy. Nesporným pozitivem celého příspěvku je reflexe dalších výstupů provedeného výzkumu, jež mohou v obecné rovině posloužit jako didaktický nástroj při koncipování vyučovacích hodin.

Především jazykovému regionalismu je věnována studie Milana Hrdličky *Užívání vybraných morfosyntaktických jevů plzeňskými studenty bohemistiky*. Autor se ve svém výzkumu věnoval potenciálně problematickým jevům současné češtiny nesoucím pečeť regionálního příznaku. Výzkum, jež se realizoval formou dotazníkového šetření mezi plzeňskými češtináři, byl zaměřen na užití primárních prepozic *do* + G, respektive *na* + Ak a deklinaci číslovek jedna až tři; výstupy z bohemistických seminářů byly využity v druhé části příspěvku věnované opět číslovkám (tentokrát ovšem problematice počítaného předmětu po určitých číslovkách pět a více a po číslovkách neurčitých) a lexikálně-gramatické kategorii slovesného vidu. Milan Hrdlička sledoval případy užití sloves, jež se vyjádřenou kategorií vidu vymykají obecně

přijaté poučce o podstatě slovesného aspektu, a připomenul další složky výpovědi, jež se podílí na realizaci vidových významů. Práce se studenty ukázala význam regionální výuky pro rozšíření perspektivy na širší, celonárodní tematické okruhy.

David Franta svou studii *Regionální aspekty života a díla Jaroslava Seiferta v literárním semináři* prokázal motivační efekt, jež má propojení života a tvorby národního básníka, držitele Nobelovy ceny za literaturu, s klatovským regionem. Vzpomínky pamětníků, využití na setkáních s žáky, jednoznačně zesilují autentičnost básnickovy tvorby a obohacují recepci jeho básní. Za mimořádně inspirativní pokládám multimodální pojetí výuky na literárních seminářích, kombinace zvukových nahrávek básní, fotokopie básnickova rukopisu (ať už ve formě autorova dopisu, nebo poznámek ve vlastní básni) a přepis Seifertova poselství z listopadu roku 1979 spojené s autentickým prožitkem vlastního regionu vedou k novým způsobům, jak přijmout básníka, jehož tvorba by mohla být současnými středoškolskými studenty neprávem opomíjena.

Studii Davida Franty se otevírá druhá část „didaktického“ oddílu, jejíž dílčí kapitoly jsou věnovány didaktickému využití literárních a v širším smyslu také kulturních témat. Autorky dvou příspěvků Vladimíra Pánková a Jaroslava Nováková ukazují, jak lze do výuky žáků nižšího gymnázia a prvního stupně základních škol zařadit práci s textem regionálních báchorek a pověstí.

Vladimíra Pánková ve studii *Plzeňské démologické pověsti ve školní literární komunikaci* nejprve představuje pravidla vybraného žánru i analyzovaný materiál, následně na zvolené démologické pověsti demonstruje možnosti a postupy, jak s vybraným textem pracovat na hodině druhého ročníku nižšího gymnázia. Autorka při přípravě návrhu učiva postupuje poctivě a metodicky, hodinu rozvrhuje do jednotlivých fází podle přijatého didaktického modelu E-U-R, tedy evokace, uvědomění si významu a reflexe. Nezpochybnitelný přínos studie je v její využitelnosti ve výuce, a to i v případě, že by s ní pracoval vyučující z jiného regionu a pro práci s žáky si vybral vlastní pověst. Autorka vhodně formuluje jak otázky motivující žáky k práci, tak otázky k závěrečné reflexi a definuje role žáků, jejichž naplnění jim umožní text pochopit a interpretovat. Pozitivně hodnotím fakt, že Vladimíra Pánková ve své studii vyšla z výstupů již realizované výuky, takže práci doplnila o autentické reflexe žáků. Zpřístupněním vlastní zpětné vazby tak svým kolegům usnadnila přípravu na podobně koncipované hodiny literární výchovy.

V současné době, kdy jsou děti zahlcovány vizuálními vjemy ze všech myslitelných typů elektronických zařízení, opět roste význam poslechu s porozuměním. Na pozitivní vliv předčítání dětem nejen v mateřských, ale také základních školách upozorňuje Jaroslava Nováková ve studii *Rozvoj obrazotvornosti u dětí předškolního a mladšího školního věku aneb Pověsti a báchorky Českého lesa*. Spojení smyšleného příběhu s reálným místem, jež navíc dětský recipient dobře zná, může působit jako

vhodný impulz pro probuzení obrazotvornosti. Oživení mýtické postavy, tentokrát vládce Českého lesa Nikla, může nejenom probudit fantazii dětí, vyučující navíc vhodnými otázkami doplňujícími text pověsti rozšiřuje jejich představivost. Děti ve své fantazii rozvíjí představy o vnitřním charakteru postav, prostředí, do kterého jsou zasazeny, i o motivech jejich jednání. Autorka právě tento moment adekvátně rozvíjí, když ukazuje význam pozitivního ocenění jednání založeného na mravních a etických principech, a naopak také odsouzení evidentních charakterových vad. Doporučenou metodou je komentované čtení umožňující předčítání textu přerušit v okamžiku, kdy je podle předčítajícího vhodné vstoupit s dětmi do rozhovoru, posílit jejich zážitek a probudit fantazii.

Poslední dvě studie svými tématy překračují hranice striktně jazykové či literární výchovy a do výuky zařazují další mezioborové prvky. Jana Vejvodová a Jana Randová tak ve studii *Využití regionálních a folklorních prvků Chodska ve vyučování českého jazyka a literatury na 1. stupni ZŠ* představují projektovou metodu, jejímž cílem je zařadit prvky regionálního folkloru do výuky. Folklorní tematiku lze na základě rámcových vzdělávacích programů integrovat do výuky hned v několika vzdělávacích oblastech a využít ji jako prostředek pro rozvoj kulturních a estetických kompetencí žáků. Navrhovaná forma výuky v rámci projektového dne umožňuje integrovat nejrozličnější aktivity, v nichž se užívá chodské nářečí, regionální dudáckou muziku zase produkují hudebníci oblečení do chodských krojů. Autorky jednak představují dílčí fáze projektu i jednotlivé úkoly, jednak komentují výsledky jeho pilotní realizace a získanou zpětnou vazbu využívají k dodatečným úpravám a korekcím.

Celý oddíl uzavírá studie Růženy Pískové *Regionem po stezkách ke čtenářství*. Autorka zde představuje portfolio textů naučných stezek, sloužících jako materiál pro rozvoj čtenářských dovedností. Metodiku tvorby naučných stezek se spolu se studenty katedry českého jazyka a literatury ZČU autorka rozhodla propojit s didaktickými postupy a metodami, jež se uplatňují ve výuce češtiny. V textech provázejících čtenářské stezky jsou využity prakticky všechny slohové postupy, jejich autoři jsou nuceni poskytovat přehledné instrukce a doplnit jasnou argumentaci, společným rysem všech textů je multimodalita. Výuka češtiny je tak obohacena o texty spjaté s místy, kudy stezky vedou, a texty, s jejichž pomocí se čtenáři orientují ve svém časoprostoru. Propojení textů s daným regionem umožňuje ve výuce nejen rozvíjet čtenářskou gramotnost, ale také uplatnit mezioborové přesahy a budovat vztah žáků k vlastnímu regionu.

Oběma editorkám, Marii Čechové a Heleně Chýlové, se tak v nové monografii podařilo organicky uspořádat studie vztahující se k plzeňskému regionu. Díky zapojení většího autorského kolektivu byly publikovány příspěvky zaměřené na širokou škálu dosud nezpracovaných témat, jako např. synchronní aspekty regionální mluvy, reflexi a interpretaci vybraných regionálních děl, případně problematiku lokálního

židovství, výrazné místo v celé práci pak zaujímají vzhledem k oborové profilaci pracoviště příspěvky didaktické.

Nová monografie plzeňských bohemistek a bohemistů je tak velmi zdařilým dokladem úspěšné spolupráce kolegů, pro něž se společné, a navíc také blízké a subjektivně atraktivní téma stane výzvou k dosud nerealizovaným výzkumům a bádáním.